

שיחזור בסופו למה שהיה רצון בוראו ית' בתחלתו. ומפני שאנו מתפללין בו על אותו זמן לכך נתקן נוסח הקדיש בלשון ארמי, כדי שלא יכירו בו מלאכי השרת, ושלא יבינו. שאם היו מבינים היו מקנאין בנו למעלתינו באותו זמן, והיו מתפללין איתור הגאולה, לפיכך אנו מבקשים רחמים על השם יה שכתוב בו (שמות יז, טו) כי יד על כס יה, שיהיה מתגדל ומתקדש, זהו: שמיה רבה מברך, ויהיה השם שלם והכסא שלם באותו עולם שברא כרצונו כלו שישוב כתחלה.

המשך ביאור קדיש

ר"י בר יקר

שאמרת שבחים להקב"ה ולא הבנו אותו שבת, אמן כן יעשה ה'. ואומר אחר כך ויתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא וכו', וכל המבינים לשון הקודש ועונים אמן על כלם. ואותם שאין מבינים כי אם ארמי עונים אמן איתברך שאמר תחילה, והם מבינים אותו כיון שאמרו כלם יהא שמיה רבא מברך, ויתברך הוא מעין מברך. וכן ישתבח, ארמית, דכתוב (תרגום אונקלוס שמות טו, ב) נשבח ונודה. וכן יתרום ויתהדר כדכתיב בדניאל (ד, לד) מרומם ומהדר. אבל יתפאר ויתנשא ויתעלה ויתהלל אינו לשון ארמית. ועל הארמית אומר בסוף: ואמרו אמן. ואומר בסוף התפילה תתקבל צלותהון ובעותהון דכל ישראל דאמ' במדרש תלים (יט, ז) שהמלאך ממתין עד לאחר שהתפללו כלם ומחבר כל התפלות ועושה מהן עטרה לראש קונו. ואת"כ אומר יהא שמיה רבא לקבל שלום ממנו בלשון ארמית.

יש כאן שלש עשרה עקרי שבת כנגד שלש עשרה מדות. וכנגדן הביאו שלש עשרה דברים למשכן תכלת וארגמן וגו'. ושלש עשרה דברים עשה להם הקב"ה במצרים (יחזקאל טו, י) ואלבישך רקמה ואנעלך תחש וגו'. ושלש עשרה דברים יתן להם הקב"ה לעתיד, (ישעיה ד, ה) ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה וגו'. השלש עשרה של כאן אלו הן: יתגדל, ויתקדש, וימליך, מלכותיה, [וישתבח], ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שירתא, ונחמתא. יש כאן שלש עשרה שבחים לשמו של מקום, כלומר לשם יה, כנגד שלש עשרה מדות, ע"ש כי הוא ושמו ומדותיו הכל אחד, ע"ש (ישעיה מב, ח) אני ה' הוא שמי. ומן הדין היה לומר וימליך בלשון

שאנו מתפללין על הזמן ההוא של מלך המשיח שעתיד הב"ה שיבראנו כרצונו. וראה הכרחית היא, שהעולם הזה שאנו עומדים בו עכשיו כי בניהוג זה איננו נמשך לרצונו, שהרי כשחטא אדם בסבת נחש כנגד רצונו היה, שהרצון היה שיהיה אדם קיים נצחי, לא ימות לעולם, וכן היתה הכוונה בבריאה שלא יצא הנברא מקו עבודת בוראו ית'. וכיון שלא נתקיימה מחשבתו של הקב"ה ומחשבת המשטין נתקיימה, על כן על כל פנים בהכרח עתיד העולם הזה בעצמו

ומיד אומר ויתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל. וכל אלו לשון קדש הם והם עיקר השבחים, ולכך לא יכולנו לשנותם בלשון ארמי, ולכך אומר: שמיה דקודשא בריך הוא לעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן. ותוספת זו היא משלנו. וכמו כן הוסיפו לומר יהא שמיה רבה כלו בלשון ארמי. וכן תתקבל צלותהון, לפי שאין שם שבת להקב"ה, ולכך חברוהו כלו בלשון ארמי כדי שיבינו. ולא עשינו שנוי בתפלת האבות כלל אפילו תיבה אחת לדבר בלשון ארמי. ואע"פ שהיה צורך גדול לעם שתהיינה כל תפלותינו בלשון ארמי [כדי שיבינו הם, ואם לא היו יראים רבותינו לשנות היו מתקנים להתפלל כל תפלתנו בלשון ארמי. ולכך] לא נתקן שום תפילה לומר ואמרו אמן כי אם בזאת, לפי שאם אינם מבינים לשון הקודש יהא אמן יתומה אם יאמרו אמן. אבל כולם היו מבינים ארמי ולכך מצווה לכלם ואמרו אמן. ולכך אומר נמי בתוך קדיש אמן יהא שמיה וגו' כי כלם מבינים. ושום עם הארץ שאינו מבין מה שהחזן אומר, או נשים שאינם יודעים להתפלל אפילו בל"ע, מבינות הן איזה ברכה אומר החזן, והיו כמו שהחזן מניף בסודרין שכלן אומרים אמן על כל ברכה וברכה.

ולכך אומר בתלמוד (שבת קיט, ב): כל העונה אמן יהא שמיה רבה, משמע שאמן מחובר למטה. לפי שאף יתגדל ויתקדש לא הבינו, ואומרים אמן על מברך שאומרים אחר כך, ולכך תוזר ואומר כך יתברך שמבינים אותו, כיון שאמרו מברך. ורוצין העונין לומר ידענו